

Nowe sposoby szybkiej i skutecznej reakcji placówek oświatowych na

współczesne zagrożenia – cyberprzemoc, sponsoring, zbyt wczesne rozpoczynanie życia seksualnego, grooming. Procedura „Niebieskie Karty”

Troska o dziecko jest pierwszym i podstawowym sprawdzianem stosunku człowieka do człowieka.

Jan Paweł II

Młody człowiek we współczesnej, szybko zmieniającej się rzeczywistości może stać się ofiarą zarówno takich zjawisk, które są już dobrze znane osobom zajmującym się problematyką społeczną, jak również zjawisk, które dopiero niedawno zostały rozpoznane i objęte zainteresowaniem nauk społecznych. Pojawianie się nowych zagrożeń wynika dziś w głównej mierze z rozwoju techniki, a co za tym idzie nowoczesnych form komunikowania. Ludzka pomysłowość z jednej strony napędza rozwój nowoczesnych technologii, z drugiej zaś jest przyczyną pojawiania się kolejnych zagrożeń wynikających z niewłaściwego wykorzystania nowości technicznych. Na tym gruncie najistotniejsze znaczenie mają oczywiście zagrożenia wynikające z możliwości jakie daje internet.

Wśród wielu możliwych klasyfikacji i podziałów zagrożeń dotyczących młodych ludzi warto zwrócić uwagę na rozróżnienie oparte na kryterium pochodzenia zagrożenia – bądź to ze strony rówieśników, bądź ze strony osób dorosłych. Do pierwszej grupy – grupy zagrożeń wewnętrznych – zaliczyć należy przede wszystkim przemoc rówieśniczą, cyberprzemoc, zbyt wczesne rozpoczynanie życia seksualnego, prowadzące niejednokrotnie do prostytucji dziecięcej, której uczestniczki nazywane są potocznie galeriankami. Grupę zagrożeń zewnętrznych stanowią w głównej mierze; przemoc fizyczna, psychiczna, pedofilia, grooming. Ponadto, coraz poważniejszym problemem stają się; zaniedbania, wykorzystywanie dzieci w konfliktach rozwodowych, oraz zjawisko tak zwanego eurosieroctwa i wynikający z niego brak należytej opieki nad dziećmi.

O wadze negatywnych skutków wywoływanych przez opisane wyżej zjawiska nie trzeba nikogo przekonywać. Doświadczenie któregośkolwiek z nich wywiera w psychice dziecka bardzo poważne piętno.

Grooming

Zjawisko uwodzenia dzieci on-line, określane w anglojęzycznej literaturze przedmiotu terminem grooming, dostrzeżone zostało już w latach dziewięćdziesiątych a skala problemu rośnie wraz z rozwojem serwisów komunikacyjnych i przyrostem populacji dzieci korzystających z Internetu. W procesie grooming'u pedofile poddają dzieci psychomanipulacji. Czasami elementem uwodzenia jest udawanie rówieśnika potencjalnej ofiary, przynajmniej w pierwszym etapie relacji. Jednak, wbrew stereotypowemu wyobrażeniu, przypadki takie należą do rzadkości, a sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci najczęściej nie ukrywają w kontaktach on-line ani swojego wieku ani intencji, sprawnie manipulując przyszłą ofiarą. Proces grooming'u postępuje stopniowo i jest rozłożony w czasie. Dla zrealizowania przez sprawcę założonego celu niezbędne jest wytworzenie silnej więzi emocjonalnej z potencjalną ofiarą, co w przypadku dziecka nie jest trudną sprawą.

Reasumując zauważyć należy, że relacje między sprawcą a ofiarą groomingu przebiegają wieloetapowo:

1. etap oswojenia się z rozmówcą, na początku poruszane tematy są niewinne;

2. etap budowania relacji, sprawca odgrywa rolę pocieszyciela, przyjaciela ofiary, który rozumie problemy dziecka, między innymi poprzez odwołanie do własnych, podobnych doświadczeń;
3. etap kontrolowania przez sprawcę możliwości odkrycia przez osoby trzecie nawiązywanej relacji, sprawca ocenia ryzyko poprzez zadawanie pytań dotyczących tego w jaki sposób dziecko korzysta z komputera;
4. etap wprowadzania do rozmów treści o tematyce seksualnej, sprawca opierając się na zdobytym zaufaniu i wykorzystując aurę tajemniczości porusza coraz bardziej intymne tematy, osvajanie z tymi tematami prowadzi do rozbudzenia po stronie dziecka ciekawości;
5. etap osvajania dziecka z ewentualnym spotkaniem w świecie rzeczywistym.

Zjawisko groomingu stwarza poważne zagrożenie, ponieważ dzieci korzystają z Internetu już od czwartego roku życia i nie zwracają się, nie informują dorosłych o tym co robią w Internecie. Wyniki badań Megapanel PBI/Gemius¹ zrealizowanych w listopadzie 2007 roku na grupie ponad 17 tysięcy internautów, na podstawie których opracowany został raport „Dzieci aktywne on-line” wskazują, że:

- Dzieci w wieku 7-14 lat stanowią 11% ogółu użytkowników Internetu w Polsce. Szacowana liczba użytkowników Internetu w tym wieku to 1,5 miliona.
- Dzieci spędzają w Sieci coraz więcej czasu. W ciągu roku (od IV 2006 do IV 2007) średni czas poświęcany przez nie w miesiącu na serfowanie wzrósł z 15 godzin, 56 minut do 24 godzin, 27 minut. Najwięcej czasu spędzają w Sieci dzieci z dużych aglomeracji miejskich (33 godziny 42 minuty)
- Niemal co drugie dziecko (45%) korzysta z Internetu codziennie lub prawie codziennie. Co trzecie dziecko (34%) korzysta z Internetu kilka razy w tygodniu.
- Dziewczynki spędzają w Internecie dużo więcej czasu niż chłopcy. Średnio miesięcznie dziewczynki w wieku 7-14 lat (47% populacji) serfują 29 godzin, 40 minut a chłopcy (53% populacji) 19 godzin 46 minut.
- Największą popularnością wśród dzieci cieszą się witryny z kategorii „Kultura i rozrywka” – 6 godzin 55 minut miesięcznie. Kolejne kategorie tematyczne odwiedzanych przez dzieci najczęściej witryn to „Nowe technologie” i „Społeczności”.
- 70% internautów w wieku 7-14 lat korzysta z możliwości grania on-line. Ta grupa wiekowa gra on-line najczęściej. Wbrew stereotypom dziewczynki poświęcają na gry on-line nieco więcej czasu (4 godziny, 55 minut) niż chłopcy (4 godziny, 34 minuty).
- 40 % dzieci ma kontakt z pornografią. Miesięcznie dzieci spędzają na eksplorowaniu serwisów erotycznych średnio ok. godziny (57 min 36 s – średni czas w czerwcu 2007 r.).
- Niemal co drugie dziecko aktywne on-line odwiedza serwisy blogowe. Przy czym dziewczynki spędzają „na blogach” zdecydowanie więcej czasu (4 godziny 15 minut) niż chłopcy (32 minuty)

Z pozostałych danych badawczych warte odnotowania są następujące wyniki²:

¹ Badanie Gemius SA, Megapanel PBI/Gemius, listopad 2007 r. Liczebność próby: N=17 512. Próba: 7+. Do badania wykorzystano dane o strukturze demograficznej pochodzące z badania NetTrack Millward Brown SMG/KRC.

² Poniższe dane pochodzą z badania „Dziecko w Sieci” Gemius S.A., FDN, styczeń 2006, badani: dzieci 12-17 lat - N=1779.

- Zdecydowana większość dzieci w wieku 12-17 lat korzysta z Internetu u siebie w domu (95,7%). Drugim miejscem, pod względem liczby wskazań, jest szkoła – 46,0%. Co czwarte dziecko korzysta z Internetu u znajomych (25,3%).
- Dzieci (12-17 lat) najczęściej korzystają z takich usług internetowych jak: komunikatory - 92,1%, strony WWW - 91,4%, poczta e-mail - 85,3%, gry on-line - 51%. Najbardziej dynamiczny jest przyrost użytkowników gier on-line.
- 64% dzieci zawiera w Internecie znajomości! Znaczna część spośród nich przekazuje osobom poznanym w Internecie prywatne informacje o sobie, jak adres domowy(10%), numer telefonu (45%) adres e-mail (78%). Ponad 58% dzieci wysłało osobie poznanej w Sieci swoje zdjęcie (47, 4% robi to regularnie).

Informacje o potencjale zagrożeń związanych z kontaktami on-line z obcymi osobami w Sieci pokazują również wyniki badań „Dziecko w Sieci” przeprowadzonych w 2006 roku przez Fundację Dzieci Niczyje i firmę badawczą Gemius S.A.

Najważniejsze ustalenia badawcze³:

- 45% młodych internautów nakłanianych było w Sieci, wbrew swojej woli, przez obce osoby do rozmowy. Co piąte dziecko taka sytuacja przestraszyła.
- 64% dzieci korzystających z Sieci zawiera w niej znajomości.
- 68% spośród nich co najmniej raz otrzymało od osoby poznanej w Sieci propozycję spotkania; 44,6% dzieci wzięło udział w spotkaniu!
- Dzieci zawierające w Sieci znajomości podają obcym dane osobowe, jak adres domowy (10%), numer telefonu (45%) adres e-mail (78%). Ponad 58% z nich wysłało osobie poznanej w Sieci swoje zdjęcie
- Jedynie 23,6% dzieci informuje rodziców o spotkaniach z osobami poznanymi w Sieci.
- Połowa dzieci uczestniczy w spotkaniach w pojedynkę.

Dzisiaj sytuacja wygląda znacznie poważniej. W ostatnich dwóch latach spotkałam się z kilkudziesięcioma tysiącami naszych dzieci. Wszystkie korzystają z Internetu, nawet przedszkolaki. Większość podaje swoje dane, zawierają znajomości, chodzą na spotkania i nie mówią o tym dorosłym. Rodzice najczęściej nie mają o tym pojęcia. Z moich bezpośrednich rozmów z rodzicami wynika, że tylko około 10% interesuje się tym co dziecko robi w Internecie.

W kontekście tych danych szczególnie istotne jest rozpoznanie dziecka predysponowanego do bycia ofiarą groomingu. Znamiona świadczące o podatności dziecka na zagrożenie to:

- problemy emocjonalne, brak silnych więzi w realnym życiu, zarówno z dorosłymi, jak i w grupie rówieśniczej
- odrzucenie przez inne dzieci
- zbyt duża ufność
- chęć bycia ważnym i zwrócenia na siebie uwagi
- trzymanie wszystkiego w tajemnicy
- niska samoocena
- naiwność, podatność na manipulację
- wychowywanie się w niepełnej rodzinie

³ Dziecko w Sieci. Gemius S.A., FDN, styczeń 2006, badani: dzieci 12-17 lat - N=1779.

Odpowiedzią polskiego ustawodawcy na to zagrożenie jest wprowadzenie do Kodeksu karnego art. 200a. Przepis ten daje podstawę do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej osób dopuszczających się zachowań określanych mianem groomingu. W przepisie tym przewidziano dwa typy czynów zabronionych. Pierwszy polega na tym, że sprawca w celu popełnienia określonych przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim (§ 1). Drugi typ czynu zabronionego polega na tym, że sprawca za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej składa małoletniemu poniżej lat 15 propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej albo udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji.

Art. 200a § 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Zagrożenie jest ogromne i narasta w ostatnich latach o czym świadczą dane ukazujące ilość dzieci skrzywdzonych przestępstwami na tle seksualnym. Rocznie około 2000 dzieci pada ofiarą przestępstw z art. 200 k.k. Wzrasta również liczba skazań z art. 200a k.k.

Około 200 matek rocznie to dziewczynki między 12 a 15 rokiem życia. Nie mamy wątpliwości, że wiek inicjacji seksualnej obniża się. Blisko połowa osiemnastolatków ma już pierwsze doświadczenia seksualne za sobą, przy czym aż 19,4 proc. chłopców i 13,9 proc. dziewcząt w tej grupie wiekowej takie doświadczenie miało już przed ukończeniem 15 lat.

Wśród przyczyn zbyt wczesnego rozpoczynania życia seksualnego wymienić należy:

- brak poszanowania wartości
- brak szacunku dla siebie i innych, brak asertywności, szczególnie dziewcząt
- seksualizacja przekazu medialnego
- czasopisma dla dziewcząt, zawierające szczegółowe instrukcje dotyczące współżycia
- ignorancja w kwestiach seksualności, brak edukacji w tym zakresie, brak świadomości, że do pewnych zachowań konieczna jest nie tylko dojrzałość fizyczna ale również emocjonalna
- brak świadomości, że współżycie z osobą poniżej 15 roku życia jest poważnym przestępstwem

Regulacja dotycząca odpowiedzialności karnej za kontakty seksualne z osobą poniżej 15 roku życia została zawarta w art. 200 Kodeksu karnego:

art. 200 § 1 Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim

czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2 Tej samej karze podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

Prostytucja rozumiana jako zachowanie polegające na czerpaniu korzyści dla siebie w zamian za usługi seksualne nie jest w naszym kraju karana. Zjawisko prostytucji staje się coraz bardziej powszechne i zaczyna dotyczyć coraz młodszych osób. Obniżenie standardów moralnych i chęć osiągnięcia określonego poziomu życia powoduje, że młode osoby oddają się prostytucji, która w ich uznaniu jest łatwym sposobem zarabiania pieniędzy. Nie odosobnione są przypadki prostytuowania się przez studentki. Problem prostytucji dotyczy też coraz częściej uczniów gimnazjów, czego najbardziej jaskrawym przykładem są słynne galerianki. Pośrednim powodem takiego stanu rzeczy jest obniżenie wieku inicjacji seksualnej. Młodzi ludzie dopuszczają się zachowań, które nie są adekwatne do poziomu ich rozwoju psychicznego i emocjonalnego.

Jakkolwiek samo świadczenie usług seksualnych jest obojętne z punktu widzenia odpowiedzialności karnej, to jednak różne formy współdziałania z osobą takie usługi świadczącą, choćby jedynie poprzez ułatwianie jej tych zachowań może rodzić odpowiedzialność karną. Podstawę pociągnięcia potencjalnego sprawcy do odpowiedzialności karnej w tych przypadkach przewiduje art. 203 i art. 204 kk.

***Art. 203** Kto, przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.*

***Art. 204 § 1.** Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, nakłania inną osobę do uprawiania prostytucji lub jej to ułatwia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.*

§ 2. Karze określonej w § 1 podlega, kto czerpie korzyści majątkowe z uprawiania prostytucji przez inną osobę.

§ 3. Jeżeli osoba określona w § 1 lub 2 jest małoletnim, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Warto również mieć świadomość, że polskie prawo karne od 26 września 2005 roku przewiduje odpowiedzialność karną za tzw. sponsoring. Zgodnie bowiem z art. 199 § 3 kk karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat podlega ten:

kto doprowadza małoletniego do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, nadużywając zaufania lub udzielając mu korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy.

Przemoc rówieśnicza i Cyberprzemoc

Zjawisko cyberprzemocy najkrócej definiuje się jako przemoc z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Owe technologie to głównie Internet oraz telefony komórkowe. Część definicji ogranicza stosowanie terminu „cyberbullying”, czy „cyberprzemoc” wyłącznie do przemocy rówieśniczej, inne nie stawiają ograniczeń wiekowych, niewątpliwie jednak najczęściej terminów tych używa się właśnie w kontekście przemocy wśród najmłodszych. Podstawowe formy zjawiska to:

- nękanie, straszenie, szantażowanie z użyciem Sieci,
- publikowanie lub rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących informacji, zdjęć, filmów z użyciem Sieci

- podszywanie się w Sieci pod kogoś wbrew jego woli.

Do działań określanych mianem cyberprzemocy wykorzystywane są głównie: poczta elektroniczna, czaty, komunikatory, strony internetowe, blogi, serwisy społecznościowe, grupy dyskusyjne, serwisy SMS i MMS.

W odróżnieniu od „tradycyjnej” przemocy (ang. bullying) zjawisko cyberprzemocy charakteryzuje wysoki poziom anonimowości sprawcy. Ponadto na znaczeniu traci klasycznie rozumiana „siła”, mierzona cechami fizycznymi, czy społecznymi a atutem sprawcy staje się umiejętność wykorzystywania możliwości, jakie dają media elektroniczne. Charakterystyczna dla problemu szybkość rozpowszechniania materiałów kierowanych przeciwko ofierze oraz ich powszechna dostępność w sieci sprawiają, że jest to zjawisko szczególnie niebezpieczne. Kompromitujące zdjęcia, filmy czy informacje potrafią zrobić w Internecie bardzo szybko „karierę” a ich usunięcie jest często praktycznie nie możliwe. Dodatkową uciążliwością dla ofiar cyberprzemocy jest stałe narażenie na atak, niezależnie od miejsca czy pory dnia lub nocy. Kolejną ważną cechą problemu jest stosunkowo niski poziom kontroli społecznej tego typu zachowań. Sytuacja doznawania przez dziecko krzywdy za pośrednictwem mediów elektronicznych jest często trudna do zaobserwowania przez rodziców, czy nauczycieli, szczególnie jeżeli mają oni ograniczoną wiedzę i doświadczenia w zakresie korzystania z mediów elektronicznych.

Skala problemu:

Problem cyberprzemocy rozpoznany został w Polsce na początku 2007 roku przez Fundację Dzieci Niczyje i firmę badawczą Gemius S.A. W toku badań „Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne” dzieci pytane były o doświadczenia następujących sytuacji:

- Przemoc werbalna w sieci (wulgarne wyzywanie, poniżanie, ośmieszanie, straszenie, szantaż)
- Rejestrowanie filmów i zdjęć wbrew woli dziecka
- Publikowanie w sieci filmów, zdjęć i informacji ośmieszających dziecko
- Podszywanie się w sieci pod dziecko

Respondenci pytani byli również o ich odczucia i reakcje w danej sytuacji oraz proszeni o próbę określenia sprawcy zdarzenia.

Najważniejsze ustalenia badawcze⁴:

- Co drugi młody człowiek (52%) miał do czynienia z przemocą werbalną w Internecie lub poprzez telefon komórkowy. 47% dzieci doświadczyło wulgarnego wyzywania; 21% poniżania, ośmieszania i upokarzania; 16% straszenia i szantażowana.
- 29% dzieci zgłasza, że ktoś w Sieci podawał się za nie wbrew ich woli.
- Ponad połowa (57%) osób w wieku 12-17 była przynajmniej raz obiektem zdjęć lub filmów wykonanych wbrew ich woli.
- 14% dzieci zgłasza przypadki rozpowszechniania za pośrednictwem Internetu lub GSM kompromitujących je materiałów.
- Akty cyberprzemocy często powodują u ofiar irytację, lęk i zawstydzenie.

Na gruncie prawa karnego istnieje szereg środków pozwalających na reakcję wobec ujawnionych przypadków zarówno przemocy rówieśniczej jak i cyberprzemocy. Przemoc rówieśnicza może być realizowana poprzez zachowania, które stanowią różne typy rodzajowe „tradycyjnych” przestępstw. W szczególności są nimi pobicie, naruszenie nietykalności

⁴ „Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne”, Gemius S.A., FDN, luty 2007, badani: dzieci 12-17 lat, N=891).

cielesnej, groźba bezprawna, zniewaga, zniesławienie. W ostatnim czasie do Kodeksu karnego zostały wprowadzone także nowe typy przestępstw, które uzupełniają dotychczasowy wachlarz dostępnych środków reakcji prawno karnej na zachowania stanowiące przejaw przemocy wobec rówieśników.

Szczególne znaczenie w tym zakresie ma przepis art. 190a § 1 kk, który przewiduje odpowiedzialność karną za tzw. **stalking**. Stalking to rodzaj przestępstwa, którego istotą jest stosowanie, nie jak to miało miejsce w tradycyjnych przypadkach przemocy fizycznej, ale przemocy emocjonalnej. Działanie sprawcy polega na uporczywym nękanii innej osoby lub osoby jej najbliższej w taki sposób, że wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność. Takiej samej odpowiedzialności podlega sprawca, który wykorzystuje wizerunek innej osoby lub jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej. Drugim przepisem, który rozszerza zakres odpowiedzialności karnej w omawianym zakresie jest art. 191a kk. Oba przestępstwa ścigane są z oskarżenia publicznego, niemniej dla podjęcia skutecznych działań przez organy ścigania konieczne jest złożenie wniosku o ściganie przez osobę pokrzywdzoną. Wniosek o ściganie jest szczególnym rodzajem oświadczenia, które musi złożyć osoba pokrzywdzona niezależnie od zawiadomienia o przestępstwie, które ma wyłącznie charakter informacyjny.

Art. 190a § 1 Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność,

podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Art. 191a § 1. Kto utrwała wizerunek nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej, używając w tym celu wobec niej przemocy, groźby bezprawnej lub podstępu, albo wizerunek nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej bez jej zgody rozpowszechnia,

podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Wśród wielu przykładów cyberprzemocy bardzo często przywoływana jest sprawa kanadyjskiego nastolatka. Do sieci trafił krótki film, w którym chłopiec nieporadnie odgrywa scenę walki z filmu „Gwiezdne Wojny”. Film ten zdobył wielką popularność wśród internautów. Zdarzenie niejako sprowokowane przez samą ofiarę wywołało bardzo poważne skutki bowiem doprowadziło chłopca do załamania nerwowego, spowodowało konieczność zmiany miejsca zamieszkania oraz stało się powodem długoletniego korzystania przez chłopca z opieki psychiatrycznej.

Jednym z pierwszych głośnych przypadków cyberprzemocy w Polsce było zdarzenie dotyczące gimnazjalistki z Gdańska. Rówieśnicy nagrali telefonem komórkowym akt znęcania się przez nich nad dziewczyną. Inaczej niż w poprzednim opisanym wypadku zdarzenie to w żaden sposób nie zostało wywołane postawą ofiary. Prawdopodobnie obawa dziewczyny przed upublicznieniem nagrania pchnęła ją do samobójstwa.

Innym przykładem tego typu sprawy, jest przypadek 21-latkę ze Strzegomia, który odebrał sobie życie po tym jak w Internecie pojawiło się nagranie, na którym jego znajoma opowiada o ich wspólnej seksualnej przygodzie w parku.

Przykład jednej z ostatnich spraw sądowych pokazuje, że w niektórych przypadkach dochodzi do swoistej kumulacji negatywnych zachowań młodych ludzi wobec ich rówieśników. Oskarżonymi w tej sprawie byli młodociani sprawcy. Sześciu z nich (w tym jedna dziewczyna) stali pod zarzutem dokonania zbrodni z art. 197 § 3 pkt 1 kk zagrożonej karą do 15 lat pozbawienia wolności. Pokrzywdzona została podstępnie zwabiona na imprezę organizowaną w mieszkaniu jednego ze sprawców. Większość z oskarżonych знаła ofiarę, jeden z oskarżonych był jej byłym chłopakiem. Oskarżeni będąc pod wpływem alkoholu po kolei zmuszali pokrzywdzoną do uprawiania różnych form współżycia seksualnego. W tym czasie koleżanka rejestrowała przebieg zdarzenia za pomocą aparatu fotograficznego i kamery. Oprócz samej czynności wykonawczej polegającej na zgwałceniu oskarżeni poniżali swoją ofiarę krzyżąc na nią, wielokrotnie uderzając oraz zmuszając ją do chodzenia nago. Szybkie zatrzymanie przez organy ścigania sprawców tego zdarzenia zapobiegło zapewne publikacji upokarzającego nagrania z udziałem pokrzywdzonej.

Przeprowadzone rozważania wskazują, że skala ryzykownych zachowań młodych ludzi będzie rosła, jeżeli nie zostaną wdrożone zdecydowane działania profilaktyczne. Niezbędna jest edukacja młodzieży w zakresie reakcji prawa karnego na nowe zagrożenia; grooming, cyberprzemoc, zbyt wczesne rozpoczynanie życia seksualnego. W tym ostatnim zakresie niezbędna jest również edukacja seksualna. Musimy pamiętać, że działania profilaktyczne przyniosą tylko wówczas oczekiwany skutek, jeżeli my dorośli, sami zrozumiemy powagę zagrożeń płynących z dzisiejszej rzeczywistości.

Pozostaje do rozważenia problem zagrożeń zewnętrznych, najczęściej płynących ze świata dorosłych.

Dotychczas krzywdzenie dzieci było w powszechnym przekonaniu utożsamiane przede wszystkim z przemocą fizyczną. Około 40 tysięcy dzieci rocznie to ofiary przemocy fizycznej, tej ujawnionej. Bardzo poważne skutki wywołuje przemoc psychiczna, trudna do wykrycia, podobnie jak wykorzystywanie seksualne. Niestety, w ostatnim czasie pojawiły się nowe formy krzywdzenia dzieci; eurosieroctwo i wykorzystywanie dzieci w konfliktach rozwodowych. Siedemdziesiąt tysięcy rozwodów rocznie to kilkadziesiąt tysięcy nieszczęśliwych dzieci, które często siebie obwiniają o problemy świata dorosłych. Efektem jest agresja, depresja, alkohol, narkotyki, próby samobójcze, konflikty z prawem.

Dlatego w każdej sytuacji, gdy zaistnieje podejrzenie, że dziecko jest ofiarą którejkolwiek z form przemocy powinny zostać podjęte odpowiednie działania. Przedszkole, szkoła jest tym miejscem, gdzie krzywda dziecka może najszybciej zostać wychwycona. Istotne jest określenie jakie możliwości działania ma placówka do której dziecko uczęszcza. Sformułowanie uniwersalnej strategii postępowania nie jest możliwe. Wiele elementów składających się na konkretną sytuację decyduje o trafności podejmowanych działań. Ważne jest oczywiście, z jaką sytuacją dziecka mamy do czynienia. Co nas zaniepokoiło w relacjach dziecka z jego najbliższymi? Czy zdrowie i życie dziecka jest zagrożone? Czy sprawcami krzywdy dziecka są oboje rodzice, czy też można z jednym z nich współpracować, próbując zmienić sytuację dziecka? Dziecko może być krzywdzone również poza rodziną. Na decyzję o strategii pomocy dziecku ma także wpływ rola zawodowa osoby, która wie o krzywdzie dziecka. Szczególne obowiązki ciąży na pedagogu szkolnym.

Wśród szeregu zadań, które zostały mu powierzone na pierwszym miejscu wymienia się pomoc wychowawcom klas w rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowaniu przyczyn niepowodzeń szkolnych i trudności wychowawczych. Realizacji tego zadania mają służyć w szczególności obserwacja zachowania pojedynczych uczniów i klasy, rozmowy indywidualne i uczestnictwo w godzinach wychowawczych oraz innych spotkaniach z klasą, analizowanie wyników nauczania i ocen z zachowania, rozmowy z rodzicami, wywiady środowiskowe, udział w wywiadówkach i radach pedagogicznych, porady wychowawcze, prowadzenie lub organizowanie prelekcji i dyskusji na tematy ważne i interesujące młodzież⁵.

Tak określony zakres działania pedagoga szkolnego, ukierunkowany na kontakt z uczniami, ich rodzicami, a także – w przypadku wywiadów środowiskowych – najbliższym otoczeniem uczniów, otwiera ogromne możliwości wczesnego wykrywania i przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci. Niewątpliwie prowadzenie bezpośrednich rozmów z wymienionymi wyżej osobami, połączone z obserwacją rozmówcy, jego zachowania i wyglądu, pozwala na wczesnym etapie zdiagnozować problem i zapobiec znacznie poważniejszym konsekwencjom. Aby owa interwencja była skuteczna konieczne jest wyposażenie pedagogów szkolnych w odpowiednią wiedzę. Fundamentalne znaczenie ma oczywiście umiejętność rozpoznawania problemów ucznia, na podstawie rozmowy i obserwacji. Nie mniej ważna jest jednak także wiedza dotycząca zasad i zakresu działań, które w razie powzięcia podejrzenia o nieprawidłowościach, powinien podjąć pedagog szkolny. Należy przy tym podkreślić, iż skuteczny sposób interwencji oznacza również umiejętność zwrócenia się z danym problemem do właściwego organu, a także zabezpieczenie uzyskanych informacji dla ewentualnych dalszych postępowań.

Kwestia krzywdzenia dzieci przez rodziców czy opiekunów nabrała szczególnego znaczenia po dniu 21 listopada 2005 roku, kiedy to weszła w życie ustawa z 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Dotychczasowy społeczny obowiązek zawiadomienia o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa znęcania się (art. 304 § 1 k.p.k.) został zastąpiony obowiązkiem prawnym. Zgodnie z art. 12 tej ustawy osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Mając na uwadze brzmienie przepisów regulujących status prawny zawodu pedagoga szkolnego, w tym ustawę z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta Nauczyciela oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli nie mających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, nie ulega wątpliwości, że praca na tym stanowisku rodzi po stronie pedagoga szkolnego obowiązek prawny z art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W każdym zatem przypadku, gdy pedagog szkolny poweźmie podejrzenie, że wobec ucznia stosowana jest przemoc jest zobowiązany do niezwłocznego zawiadomienia organów ścigania, jak również dyrektora placówki.

Konsekwencją uchybienia temu obowiązkowi będzie możliwość pociągnięcia pedagoga szkolnego do odpowiedzialności dyscyplinarnej za zaniechanie powiadomienia dyrektora placówki o zaistnieniu określonego zdarzenia. Opisane zaniechanie pedagoga szkolnego rozpatrywać należy w kategorii naruszenia obowiązków zawartych w art. 6 ustawy Karta Nauczyciela, za które wspomniana ustawa w art. 75 przewiduje możliwość pociągnięcia pedagoga do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

⁵ http://pedagogoszkolny.pl/viewpage.php?page_id=1

Należy w tym miejscu podkreślić, że na dyrektorze szkoły, jako osobie pełniącej funkcję kierowniczą w instytucji oświatowej, spoczywa obowiązek prawny, o którym mowa w art. 304 § 2 k.p.k. Obowiązek ten odnosi się do państwowych i samorządowych placówek oświatowych, w związku z czym, dyrektorzy tych placówek, którzy nie dopełnią obowiązku zawiadomienia o przestępstwie ściganym z urzędu mogą odpowiadać za popełnienie przestępstwa z art. 231 § 1 kk. Dyrektor szkoły powinien więc w ramach podziału obowiązków zapewnić sobie (i egzekwować) przepływ informacji od podległych pracowników, aby zgłoszenie o nieprawidłowościach nastąpiło niezwłocznie i doszło do podjęcia niezbędnych czynności.

Jak już wcześniej była mowa szczególnie ważne jest, aby pedagodzy szkolni nie tylko potrafili zidentyfikować problemy swoich wychowanków, ale również posiadali wiedzę w jaki sposób zabezpieczyć uzyskane informacje dla organów, które przejmą prowadzenie sprawy. Informacje te niejednokrotnie trzeba będzie przekształcić na materiał dowodowy, który następnie zostanie wykorzystany w postępowaniu sądowym. Od jakości tego materiału zależy sprawność postępowania przed sądem. Oczywiście jest, że postępowanie sądowe powinno zostać przeprowadzone szybko i bez niepotrzebnego narażania dziecka na negatywne przeżycia z nim związane.

Z tych względów tak ważne jest podjęcie przez pedagoga szkolnego wszelkich dostępnych kroków mających na celu zapobieżenie zatarciu śladów i dowodów przestępstwa. Jako najprostsza – co do formy – czynnością, którą powinien wykonać pedagog, po tym kiedy powźmie podejrzenie, że wobec ucznia są podejmowane przestępcze działania, jest sporządzenie odpowiedniej notatki służbowej. Notatka służbowa sporządzona bezpośrednio po rozmowie, „na gorąco” pozwala utrwalić wiele istotnych szczegółów i choć sama notatka nie posiada waloru dowodowego w postępowaniu karnym, niemniej w oparciu o zawartą w niej treść możliwe jest na przykład skonfrontowanie przesłuchiwanej osoby z określonymi okolicznościami zdarzenia.

W przypadku, gdy pedagog szkolny stwierdzi u dziecka obrażenia świadczące o tym, że mogła być wobec niego stosowana przemoc czynności pedagoga powinny polegać na zabezpieczeniu śladów przestępstwa na przykład poprzez skierowanie dziecka na badanie lekarskie.

W każdym przypadku, niezależnie od podjęcia czynności zmierzających do zabezpieczenia materiałów dla późniejszego postępowania, pedagog szkolny powinien o podejrzeniu popełnienia przestępstwa zawiadomić właściwe organy. Zawiadomienie to może być zgłoszone na piśmie lub ustnie do protokołu. Zawiadamiający musi również liczyć się z tym, że w toku dalszego postępowania będzie zobowiązany do udzielania organom ścigania wszelkiej pomocy w zakresie i w terminie wyznaczonym przez te organy. W szczególności na pedagoga szkolnym spoczywa obowiązek złożenia zeznań.

Podsumowując, w każdej sytuacji, gdy zaistnieje podejrzenie, że dziecko jest ofiarą przemocy, pedagog powinien podjąć odpowiednie działania. Pamiętajmy, że nawet jeżeli nie mamy pewności czy dziecko jest ofiarą krzywdzenia to być może jesteśmy jedyną osobą, która zauważyła, że dziecko potrzebuje pomocy.

Powiadomienie sądu, prokuratury czy Policji to podjęcie kroków o charakterze ściśle prawnym. Nie zawsze problem z jakim się spotykamy jest problemem zmuszającym nas od razu do tak zdecydowanych działań. Często efektywniejsza, szybsza i mniej inwazyjna strategia rozwiązywania problemów rodziny może być zbudowana we współpracy z lekarzem, pracownikiem ośrodka opieki społecznej, psychologiem, prawnikiem poradni rodzinnej, pedagogiem itp. Ustawodawca wyszedł temu na przeciw, wprowadzając Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku procedurę „Niebieskie Karty” wdrażaną w przypadku podejrzenia przemocy w rodzinie. Procedura ta jest ściśle

związana z nowelizacją ustawy „O przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie” z 29 lipca 2005 roku, która weszła w życie 1 sierpnia 2010 roku. Na gminę nałożony wówczas został obowiązek tworzenia tzw. zespołów interdyscyplinarnych. Intencją ustawodawcy było skorelowanie w ramach jednej struktury działań przedstawicieli różnych podmiotów, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych mają do czynienia z przypadkami przemocy w rodzinie. W skład każdego zespołu interdyscyplinarnego powinni wejść przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych oraz kuratorzy sądowi, a mogą wejść prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów, działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zgodnie z art. 9b ust. 2 zadaniem zespołu interdyscyplinarnego jest integrowanie i koordynowanie działań podmiotów wchodzących w jego skład oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Szczegółowy zakres zadań zespołu interdyscyplinarnego określony został w ramach procedury „Niebieskie Karty”. Zgodnie z § 16 rozporządzenia „Niebieskie Karty” członkowie zespołu udzielają pomocy osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, podejmują działania w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, w celu zaprzestania stosowania tego rodzaju zachowań, zapraszają osobę, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, na spotkanie zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej, opracowują indywidualny plan pomocy dla osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, i jej rodziny, który zawiera propozycje działań pomocowych i rozstrzygają o braku zasadności podejmowania działań.

Wśród osób, których uczestnictwo w zespole interdyscyplinarnym i grupie roboczej ma charakter obligatoryjny ustawa wymienia przedstawicieli oświaty. Choć w przepisie użyte zostało określenie bardzo ogólne nie ulega wątpliwości, że pod pojęciem przedstawiciela oświaty rozumieć należy nauczyciela, o którym mowa w art. 3 pkt 9 ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tj. Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572 ze zm.), a więc osobę, która ma najbliższy i bezpośredni kontakt z osobami, których może dotyczyć problem przemocy w rodzinie. Szczegółowe obowiązki przedstawicieli oświaty wynikają z § 15 w zw. z § 11 pkt 2 lit. a i c i pkt 3 i 5 rozporządzenia „Niebieskie Karty”. W myśl tego przepisu przedstawiciel oświaty: udziela kompleksowych informacji o możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie i możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, a ponadto diagnozuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w tym w szczególności wobec dzieci, udziela kompleksowych informacji rodzicowi, opiekunowi prawnemu, faktycznemu lub osobie najbliższej o możliwościach pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej oraz wsparcia rodzinie, w tym o formach pomocy dzieciom świadczonych przez instytucje i podmioty w zakresie specjalistycznej pomocy na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie. W zakresie uczestniczenia w procedurze „Niebieskie Karty” przedstawiciel oświaty ma za zadanie przekazać stosowne informacje zarówno dziecku, co do którego zachodzi uzasadniona obawa, że zostało dotknięte

przemocą w rodzinie, jak i jego rodzicom lub opiekunom. Ogólna dyrektywa z § 5 rozporządzenia „Niebieskie Karty”, dotycząca konieczności wykonywania wszystkich działań wobec dziecka w obecności jego rodzica lub opiekuna ma zastosowanie do zadań wymienionych w § 15 rozporządzenia.

Regulacje prawne dotyczące ochrony małoletnich mamy jedne z lepszych w Europie. Aby jednak sytuacja najmłodszych rzeczywiście uległa poprawie, niezbędna jest zmiana świadomości i stosunków społecznych w rodzinie. W Polsce dopiero w dniu 1 sierpnia 2010 r. do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dodany został art. 96¹, który stanowi: „*Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych*”. Rok wcześniej ustawodawca zobowiązał rodziców do wychowania dziecka z poszanowaniem jego godności i praw (art. 95 §1 k.r.o.). To duży krok naprzód w ochronie dziecka przed przemocą, ale tylko wówczas sytuacja dzieci się zmieni, jeżeli my jako społeczeństwo nauczymy się w sposób zdecydowany reagować na ich krzywdę. Zdecydowanie to znaczy zawsze kiedy mamy podejrzenie krzywdzenia, nie musimy szukać dowodów, badać czy nasze podejrzenie jest uzasadnione. W praktyce rodzi to wiele trudności. W społeczeństwie, w którym rodzina to ciągle temat „tabu”, bardzo trudno zdecydować czy mamy do czynienia ze „zwykłym karceniem” czy już przemocą. Przepisy wiele sytuacji regulują.

Art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zawiera definicję przemocy. Pod pojęciem tym należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkodę na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Z przytoczonej definicji jednoznacznie wynika, że przemoc fizyczna to nie tylko bicie, szarpanie, kopanie, przypalanie papierosem, ale również policzkowanie, czy „klapsy” nad siłą których dorośli często tracą kontrolę. Przemoc emocjonalna to ośmieszanie, wyzwiska, nie okazywanie pozytywnych uczuć, nadmierny rygoryzm, zastraszanie. Kolejne formy przemocy to przemoc seksualna, zaniedbania opiekuńcze, zaniedbania wychowawcze, jak również wykorzystywanie dziecka w konfliktach okołorozwodowych i eurosieroctwo. Przy zauważeniu którejkolwiek z form przemocy stosowanej wobec dziecka niezbędna jest reakcja. Szczegółowy spis przestępstw przeciwko osobom bliskim zawiera procedura „Niebieskie Karty” .

Polskie prawo ściga sprawców przestępstw przeciwko osobom bliskim za:

- znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny — art. 207 k.k. Znęcanie się jest działaniem lub zaniechaniem polegającym na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dolegliwych cierpień moralnych, np. bicie, głodzenie, straszenie, znieważanie, wyrzucenie z mieszkania. Znęcanie się należy do rzędu pojęć ocennych. Sąd na podstawie całokształtu okoliczności sprawy ocenia, czy zachowanie się sprawcy nosi znamiona znęcania. Decydujący dla tej oceny jest obiektywny, a nie subiektywny punkt widzenia osoby pokrzywdzonej, która w przypadku pewnego otepienia psychicznego, wywołanego długotrwałym, złym traktowaniem, może nawet takiego znęcania się nie odczuwać w sposób dotkliwy. O przyjęciu znęcania się rozstrzygają społecznie akceptowane wartości wyrażające się w normach etycznych i kulturowych. Znęcanie się należy odróżnić od zwykłego karcenia dzieci. Dopóki jest ono rozsądne i

umiarkowane, a więc mieści się w granicach podyktowanych koniecznością – jest ono tolerowane, chociaż często nosi znamiona bezprawności, np. klaps może wypełnić dyspozycje art. 217 § 1 k.k., który przewiduje odpowiedzialność za uderzenie człowieka lub naruszenie nietykalności w inny sposób. Drastyczne nadużycie karcenia może stanowić formę karalnego znęcania się. Pozostawanie w stosunku zależności od sprawcy ma miejsce wtedy, gdy pokrzywdzony nie jest w stanie przeciwstawić się znęcaniu i znosi je z obawy przed pogorszeniem dotychczasowych warunków życiowych, np. utrata pracy, środków utrzymania lub mieszkania. Osoba nieporadna – to osoba, która z powodu swych właściwości fizycznych, np. podeszłego wieku, kalectwa, obłożnej choroby lub upośledzenia umysłowego, nie może samodzielnie decydować o swoim losie. Małoletni – osoba, która nie ukończyła 18 lat. Przez „szczególne okrucieństwo” rozumiemy świadome wyrządzanie ofierze dolegliwości o szczególnym natężeniu. Przez „targnięcie się na własne życie” należy rozumieć co najmniej podjęcie przez pokrzywdzonego próby samobójstwa. Nastąpienie śmierci pokrzywdzonego nie jest konieczne, aby sprawcy przypisać przestępstwo z § 3. Wymagane jest jedynie ustalenie, że targnięcie się na życie było reakcją na znęcanie się.

- uderzenie człowieka lub naruszenie jego nietykalności cielesnej w inny sposób — art. 217 k.k. Przepis ten chroni nietykalność cielesną człowieka, jako podstawową przesłankę okazania szacunku drugiemu człowiekowi. Nie jest istotny wiek osoby pokrzywdzonej, ani to, czy osoba skrzywdzona zrozumiała, że została naruszona jej nietykalność. Naruszenie nietykalności ciała ma miejsce wówczas, gdy sprawca swoim zachowaniem spowodował jedynie nieznaczący ślad u pokrzywdzonego (np. zaczerwieniony policzek). Uderzenie jest najczęstszą formą popełnienia tego przestępstwa, ale mogą to być także inne zachowania, jak np. popchnięcie, oplucie, podstawienie nogi, ciągnięcie za włosy, przytrzymywanie, obcięcie włosów, jak również – znane z przekazów telewizyjnych – założenie kosza na śmieci na głowę nauczyciela. Istotne jest aby pokrzywdzony nie doznał uszczerbku na ciele i zdrowiu, np. wybitcia zęba, opuchlizny oka, ponieważ wówczas mamy do czynienia z surowiej zagrożonym przestępstwem – naruszenia czynności narządu ciała.
- pozbawienie człowieka wolności — art. 189 k.k.; Przedmiotem ochrony jest tu wolność w znaczeniu swobody ruchów i możliwości zmiany miejsca przebywania. Zachowanie sprawcy polega najczęściej na uniemożliwieniu poruszania się drugiej osobie przez jej zamknięcie, skrupowanie.
- groźenie innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona — art. 190 k.k. (ścigane na wniosek pokrzywdzonego); Groźba jest sposobem oddziaływania na psychikę drugiej osoby przez ukazanie jej zła, które może ją spotkać ze strony sprawcy. Może być wyrażona ustnie, na piśmie, ale także za pomocą gestu, czy też innego zachowania (np. wyjęcie niebezpiecznego narzędzia i pokazanie, jaki zostanie zrobiony z niego użytek). Treścią groźby musi być zapowiedź popełnienia przestępstwa. Sprawca nie musi osobiście grozić pokrzywdzonemu, może posłużyć się osobą trzecią. Nie jest konieczne, aby groźący miał w rzeczywistości zamierzał zrealizować groźbę. Wystarczy, że treść groźby zostanie przekazana. Konieczne jest natomiast wzbudzenie w zagrożonym uzasadnionej obawy, że groźba zostanie spełniona. Pokrzywdzony musi potraktować groźbę poważnie i uważać jej spełnienie za prawdopodobne. Jest to przestępstwo umyślne, co

oznacza, że sprawca chce wywołać u drugiej osoby obawę i poczucie zagrożenia.

- wzbudzanie u innej osoby uzasadnionego okolicznościami poczucia zagrożenia lub naruszenie jej prywatności poprzez uporczywe nękanie — art. 190a 1 k.k. (ściganie na wniosek pokrzywdzonego);
- stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej, w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia określonego stanu — art. 191 k.k.; Przepis ten atakuje wolność wyboru postępowania, przez zmuszenie innej osoby do zachowania narzuconego przez sprawcę.
- utrwalanie wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej, przez użycie wobec niej przemocy, groźby bezprawnej lub podstęp, albo rozpowszechnienie wizerunku nagiej osoby lub w trakcie czynności seksualnej bez jej zgody — art. 191a k.k. (ściganie na wniosek pokrzywdzonego);
- doprowadzenie innej osoby do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem (zgwałcenie) oraz doprowadzenie w ten sam sposób innej osoby do poddania się innej czynności seksualnej lub wykonania takiej czynności — art. 197 k.k. (ściganie na wniosek pokrzywdzonego); Obcowanie płciowe – istotny jest bezpośredni kontakt z płciową częścią ciała jednego z uczestników aktu. Inne czynności seksualne to wszelkie zachowania o seksualnym wyrazie, które nie przybierają jednak formy obcowania płciowego; – niezbędny jest tu kontakt cielesny. Praktycznie, w grę mogą wchodzić różnorodne formy „obmacywania” ofiary, zmuszanie jej do obnażenia się itp. Środki, które doprowadzają do powyższych czynów, to: przemoc – (np. przytrzymywanie za ręce), groźba – (np. groźenie oszpecceniem), podstęp – (np. wprowadzenie w błąd, sugerując, że chodzi o badanie ginekologiczne).
- spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci: pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia bądź innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej lub znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zszpecenia lub zniekształcenia ciała — art. 156 k.k.;
- spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, w wyniku którego pokrzywdzonym jest osoba najbliższa — art. 157 1 i 2 k.k.;
- uporczywe uchylanie się od wykonania ciążącego z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to narażanie jej na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych (uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego) — art. 209 k.k. (ściganie na wniosek pokrzywdzonego, organu opieki społecznej lub innego właściwego organu);
- kradzież lub kradzież z włamaniem na szkodę osoby najbliższej — art. 278 k.k. i art. 279 k.k. (ściganie na wniosek pokrzywdzonego);
- niszczenie, uszkodzanie cudzej rzeczy lub czynienie jej niezdatną do użytku — art. 288 k.k. (ściganie na wniosek pokrzywdzonego);
- porzucenie wbrew obowiązkowi troszczenia się o małoletniego poniżej lat 15 albo o osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny — art. 210 k.k.;
- uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego poniżej lat 15 albo osoby nieporadnej ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru — art. 211 k.k.;

- obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania — art. 200 k.k.;
- rozpijanie małoletniego, przez dostarczanie mu napoju alkoholowego, ułatwianie jego spożycia, lub nakłanianie go do spożycia takiego napoju — art. 208 k.k. Rozpijanie małoletniego, czyli osoby, która nie ukończyła 18 lat, to takie zachowanie się sprawcy, które stwarza niebezpieczeństwo przyzwyczajenia jej do stałego używania alkoholu. Najczęściej będzie wymagało powtarzającego się, kilkakrotnego działania sprawcy. Może to być również czynność jednorazowa, gdy ktoś świadomie poda alkohol małoletniemu, będącemu w trakcie leczenia alkoholowego i w ten sposób spowoduje u niego niepotrzebny powrót do uzależnienia. Dostarczanie napoju alkoholowego polega na jego sprzedaży, poczęstunku lub podarowaniu. Ułatwianie jego spożycia to np. udostępnianie pomieszczeń, gdzie małoletni może spożywać alkohol, a także, w wypadku osób zobowiązanych do sprawowania pieczy nad małoletnim, na nie przeszkodzeniu małoletniemu w spożywaniu alkoholu. Ułatwianiem będzie również kupno napojów alkoholowych dla nieletniego. Przez nakłanianie do spożycia należy rozumieć wpływanie na wolę małoletniego, przełamywanie jego oporów psychicznych i tym samym wywołanie u niego decyzji spożywania alkoholu. Nakłanianie może polegać na namowach, zachętach, poleceniu, a także na zmuszaniu do spożycia alkoholu.

Wiele z przedstawionych powyżej zachowań funkcjonuje w naszym otoczeniu. Nie zawsze zdajemy sobie sprawę z tego, że są to zachowania przestępcze, na które mamy obowiązek reagować. Warto, aby za pośrednictwem placówek oświatowych dotarła do społeczeństwa świadomość gdzie są granice między “metodami wychowawczymi” a przemocą.